

LETNÍ TEATROLOGICKÉ SYMPOZIUM

zámek Mikulov

29. – 30. 7. 2022

Symposium se koná v rámci Divadelního festivalu Mikulov
Moravský Parnas Johanna Georga Gettnera

Kabinet pro studium českého divadla, Institut umění – Divadelní ústav

Regionální muzeum v Mikulově

REGIONÁLNÍ
MUZEUM
V MIKULOVĚ

Program sympozia 2022

Pátek 29. července

15:00 – 15:15 zahájení sympozia

První blok

15:15 – 17:00

Petra Ježková: *Poslední drama Mrštíkovo*

Věra Velemanová: *Jazzman a tanečnice: polozapomenutá historie*

Rostislav Švácha: *Vinařské domy posledních dvaceti let*

17:00 komentovaná prohlídka zámku (Petr Kubín, ředitel RMM)

20:00 Parnas (zámecký sál): ENSEMBLE OPERA DIVERSA: *Grobiáni*

Sobota 30. července

Druhý blok

9:00 – 10:30

Miroslav Kindl: *Ohňostroje císaře Leopolda*

Marc Niubò: *Nové publikace k dějinám italské opery v Praze 18. století*

Helena Pinkerová: *Teatralia v Nostické knihovně*

diskuze / přestávka s kávou

Třetí blok

10:45 – 12:15

Milena Lenderová: *Evropské divadelní sály v Zápisích neznámé/ho. 1824–1832*

Berenika Zemanová: *„Obšourníci, všude ksindl!“ Aneb jak ředitel Stavovského divadla Franz Thomé urazil dívčí čest herečky Thusneldy Remosani*

Ivona Solčániová: *.... a bolo svetlo!*

diskuze / polední přestávka s občerstvením

Čtvrtý blok

13:15 – 15:15

Karolína Stehlíková: *Ztraceno v kontextu. Norská premiéra Čapkovy hry R. U. R. roku 1924*

Otto Drexler: *Rozhlasové vlny Josefa Trägera z let 1934–1942*

Elžbieta Zimna: *Jak to soudruzi (ne)mysleli aneb „ilegální“ vznik divadel malých forem*

Lucie Čepcová: *Orální historie českého divadla: když pamětníci vzpomínají*

diskuze / zakončení sympozia

17:00 Parnas (galerie Konvent): Toy Machine: *Cirkusárium*

20:30 Parnas (zámecký sál): Geisslers Hofcomoedianten: *Pudl a pudr aneb Fantastické počátky barokního divadla v Čechách (the opera-disco musical)*

ANOTACE PŘÍSPĚVKŮ

OTTO DREXLER

Divadelní historik. Od ledna 2019 působí v Kabinetu pro studium českého divadla IDU, kde se podílí na projektu České divadelní encyklopedie. Věnuje se zejména výzkumu české divadelní kritiky v první polovině 20. století, uspořádal pozůstalost teatrologa a žurnalisty Josefa Trägera v Národním muzeu. Současně je doktorandem v Ústavu českých dějin FF UK.

Rozhlasové vlny Josefa Trägera z let 1934–1942

Naladíme rozhlasovou frekvenci prvorepublikového Radiojournalu. Z rakouského Salzburgu se přihlásí zpravodaj Josef Träger, okouzlený místním „nádechem severské nostalgie“ volně přecházejícím v „jižanský ráz“ křivolakých uliček. Je srpen roku 1934 a Max Reinhardt, vypuzený z hitlerovského Německa, opět inscenuje Goethova *Fausta*. Hakenkreuz je všude kolem, ale ještě zbývá několik let pro svobodnou tvorbu. Zhodnotíme mezinárodní aktivity E. F. Buriana a vzpomeneme památky Václava Tilleho. Nahlédneme do Valdštejnské zahrady během konání barokních her v létě roku 1938, ale také si necháme poradit, jakou četbou se posilovat v nejtěžších válečných časech. Dochované přepisy rozhlasových přednášek Josefa Trägera (1904–1971) přinášejí nejen bezprostřední a zároveň kontextuální pohled na divadelní milieu 30. a 40. let, ale také představují názorový a hodnotový svět tehdy začínajícího divadelního kritika.

LUCIE ČEPCOVÁ

Teatroložka a dokumentaristka pro oblast českého profesionálního divadla po r. 1945. Od r. 1997 pracuje v Informačně-dokumentačním oddělení IDU. Věnuje se rovněž redakční a editorské práci.

Orální historie českého divadla: když pamětníci vzpomínají

Ohlédnutí za první stovkou vyprávění, která byla od roku 2015 v rámci projektu natočena. Vzpomínky pečlivě vybraných narátorů významně doplňují sumu informací o českém divadle posledních desetiletí, které shromažďuje, uchovává, třídí a zpřístupňuje Informačně-dokumentační oddělení IDU. Rozhovor poskytli překladatelé, dramatici, režiséři, dramaturgové, dirigenti, choreografové, scéničtí a kostýmní výtvarníci, loutkáři, herci, loutkoherci, pěvci, tanečníci. Zajímavou skupinu tvoří pedagogové, teoretici, ředitelé divadel či fotografové. Mnohahodinová natáčení přinesla řadu nových a zajímavých informací a odkryla „poklady“ domácích archivů. Některé budou představeny v ukázkách z audiovizuálních záznamů.

PETRA JEŽKOVÁ

Divadelní historička, redaktorka a editorka, zabývající se zejména českým divadlem 19. a první poloviny 20. století. Od roku 2018 je vedoucí Kabinetu pro studium českého divadla IDU. Je hlavní garantkou projektu Česká divadelní encyklopedie, založila a řídí ediční řadu *Nota bene*.

Poslední drama Mrštíkovo

Na podzim roku 1912 vzbudila v českém divadelním světě zvýšenou pozornost tragédie domácí provenience. Vilém Mrštík se uvedením poslední své hry na české první scéně – dramatu *Anežka*, které napsal společně se svou ženou – nedočkal. Jeho dobrovolná smrt provokovala otázky a spekulace; byla spojována také s nesnadnou cestou *Anežky* na českou první scénu. Pieta obestírající premiéru, jež se stala tryznou za autora, poznamenala i kritický ohlas. Jaký tedy byl příběh Mrštíkova posledního dramatu?

MIROSLAV KINDL

Působí v Muzeu umění Olomouc jako vedoucí oddělení Arcidiecézní muzeum Olomouc, kurátor nizozemského malířství a Zámecké obrazárny Arcibiskupského zámku v Kroměříži. Na Katedře dějin umění Univerzity Palackého v Olomouci přednáší dějiny nizozemského malířství od 15. do 17. století. Specializuje se na nizozemské malířství, slavnosti a ceremonie 17. století a sběratelství 17. století.

Ohňostroje císaře Leopolda

Ohňostroje jako spektakulární představení velice úzce souvisely s rozvojem užití střelného prachu. V křesťanském světě se s ohňostroji poprvé setkáváme v průběhu 14. století. V průběhu 16. a především 17. století se šířila Evropou řada odborných knih, popisujících přípravu a účinky zábavní pyrotechniky. Od 16. století máme také dokumentována ohňostrůjná představení, kombinující jednoduchou hudebně-dramatickou složku, spektakulární ohňovou show a efemérní kulisy s často velice nákladnou výpravou. Jejich délka se pohybovala v řádech minut až po více než hodinová představení o několika dramaticky provázaných dějstvích. Velice často měla alegorický přesah a reagovala na aktuální politickou či dynastickou situaci, jejíž představení měl na starosti recitátor.

K velkému rozšíření ohňostrůjných představení došlo v průběhu 17. století na téměř všech evropských panovnických dvorech. Nejinak tomu bylo ve střední Evropě, kde střelný prach, rakety, ohňivé koule, světlice, kanóny a muškety ve službách složité alegorické zábavy nalézáme nejen v prostředí císařského dvora, ale také významné aristokracie.

MILENA LENDEROVÁ

Historička, Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice. Zabývá se dějinami 19. století, především gender history, dějinami každodennosti a česko-francouzskými kulturními vztahy. V roce 2001 byla jmenována profesorkou v oboru české dějiny. Je autorkou nebo spoluautorkou 25 publikací a zhruba dvou set vědeckých studií uveřejněných v domácích či zahraničních odborných periodikách. Je členkou redakční rady *Histoire, Économie, Société. La revue d'histoire économique et sociale du XVIe au XXe siècle*, kterou vydává prestižní pařížské nakladatelství Armand Colin, a členkou 12 vědeckých, redakčních či uměleckých rad v ČR, mj. Francouzsko-česko-slovenské komise historiků.

Evropské divadelní sály v *Zápisích neznámé/ho. 1824–1832*

V Archivu pražského hradu se nachází 61 rukopisných knih, úhledně svázaných a stejně úhledně napsaných, v úhrnném rozsahu zhruba 11 000 stránek. Francouzsky psaná humanistická kurzíva je paleograficky přívětivá, navzdory občasným škrtům či vpiskům. Svazky nejsou tematicky jednotné a neobsahují žádné časové údaje, kterých by bylo možné se chytit – první letopočet, který je explicitě uveden, je 1824, poslední 1832. Jméno autora – či možná autorky – neznáme; nepochybně se jednalo o vzdělanou osobu z okruhu francouzského krále Karla X., který v letech 1832–1836 trávil svůj exil na Pražském hradě. *Zápisky* těží z nejrůznějších oblastí lidské činnosti, z vědy, techniky i umění. Obsahují sentence, verše, krátké povídky („anecdotes“), opisy nejrůznějších zpráv, převážně z dobového tisku i dobové odborné literatury. Pozornost je věnována i múzickým tématům. Třebaže hvězdná La Clairon zemřela už v roce 1803, v knize č. 36 je její příběh, s odvoláním na *Éphémérides universelles*, znovu vylíčen. Pisatel/ka jevil/a zájem i o evropské divadelní sály. K roku 1829 se vztahuje popis nového sálu v Opéra comique v Paříži, objevíme zde i informace o pařížském Feydeau či o katastrofě, k níž došlo v únoru roku 1828 v novém divadelním sále New Brunswick Theater v Londýně. Méně časté, ale zajímavé jsou postřehy o divadlech v Rusku. *Zápisky* jsou výmluvným svědectvím o prolamování stavovských hranic a o tom, co přineslo rané 19. století. Včetně umění.

MARC NIUBÒ

Muzikolog, Ústav hudební vědy FF UK. Ve svém výzkumu se primárně věnuje hudební historiografii, odkrývání minulého, zkoumání skladeb, jejich příběhů, tvůrců, interpretů, kontextů, souvislostí. Jeho dlouhodobým badatelským tématem je italská opera v Praze, které věnoval část disertace, stala se námětem jeho postdoktorského grantu (Italská opera v Thunovském divadle v Praze 1781–1784) a tématem knihy, na které v současnosti pracuje. Badatelsky a pedagogicky se také věnuje duchovní hudbě – české i italské, hudbě anglického či španělského baroka, díle M. A. Charpentiera, W. A. Mozarta, Antonína Dvořáka, otázkách provozovací praxe, edičních technikách, hudební kritice, se věnuje spíše příležitostně anebo primárně ve výuce.

Nové publikace k dějinám italské opery v Praze 18. století

V uplynulých dvou letech vznikly v Ústavu hudební vědy FF UK dvě publikace zaměřené na dějiny italské opery v Praze v 18. století. Příspěvek se pokusí představit obsah obou knih, jejich badatelské zázemí, kontext a přínos.

KAROLÍNA STEHLÍKOVÁ

Teatroložka, nordistka. Zabývá se skandinávským divadlem, filmem a literaturou, světovým divadlem a praktickou lexikografií. Vystudovala obory divadelní věda a norský jazyk a literatura na FF MU. V letech 2000–2013 působila ve Středisku pro pomoc studentům se specifickými nároky Masarykovy univerzity. Od roku 2007 externě spolupracovala s Katedrou divadelních studií a Ústavem germanistiky, nordistiky a nederlandistiky. Od roku 2015 je interním zaměstnancem Katedry divadelních studií FF MU. Překládá z norštiny současné drama, prózu a odbornou literaturu vztahující se k divadlu. Spolupracuje při uvádění skandinávské dramatiky na českých scénách a v rozhlasu. Působí v kulturní organizaci Skandinávský dům.

Ztraceno v kontextu. Norská premiéra Čapkovy hry *R. U. R.* roku 1924

Představme si, že by roku 1913 vzniklo v Praze divadlo hrající výhradně v moravské variantě spisovné češtiny, jak ji v 19. století hodlali prosadit František Dobromysl Trnka a Vincenc Žák. Rodilé Pražany by rozpalovalo do běla uváděním Klicpery, Vrchlického a Jiráska v důsledných překladech protkaných lexikem, o kterých se dotýčným autorům ani nesnilo. Jednoho dne by divadlo ohlásilo českou premiéru hry slibného amerického dramatika *Podivná mezihra* v překladu do moravštiny (ovšem pořízeného přes němčinu). Sci-fi? Jistě, ovšem příběh prvního uvedení Čapkovy hry *R. U. R.* v Norsku má velmi podobné obrysy.

HELENA PINKEROVÁ

Absolvovala etnologii a divadelní vědu na FF UK. V současné době pracuje jako ředitelka Městské knihovny Neratovice a spolupracuje s Kabinetem pro výzkum českého divadla IDU na slovníku Česká činohra 1900–1945.

Teatralia v Nostické knihovně

Nostická majorátní knihovna, která je dnes uložena v Nostickém paláci v Praze a spravuje ji Národní muzeum, je spolu s palácovou knihovnou knížat Kinských jednou ze dvou posledních dochovaných pražských palácových knihoven. Největší část fondu z hlediska oborového rozdělení tvoří teologická a právní literatura následovaná literaturou přírodovědnou, ale jsou v ní zastoupena i některá zajímavá teatralia. V padesátých letech 20. století byla do palácové knihovny včleněna zámecká knihovna z Měšic, letního sídla Nosticů, ve kterém během 19. století rodina provozovala soukromé divadlo.

IVONA SOLČÁNIOVÁ

Tak trocha magistra, tak trocha inžinierka, študujúca doktorát na Katedre divadelných štúdií v Brne. Keďže ešte neexistoval Netflix, stihla úspešne ukončiť štúdium technológií na Vysokom učení technickom, tiež v Brne. Svoje vedomosti aktuálne prepája vo výskume scénických technológií a divadelnej architektúry na príkladoch divadelných budov (opäť) v Brne. Inak je pôvodcom zo Slovenska – spod Vysokých Tatier. Preto nepatrí medzi jej záľuby turistika. Medzi jej záľuby ale patrí neprofesionálna hra na Farfisu, osobitá interpretácia Richarda Wagnera a nadšené obťažovanie Jihlavčanov s históriou budovy Horáckého divadla (o ktorej mimochodom napísala diplomovú prácu).

... a bolo svetlo!

„Electric light, an unrestrained demon“, veta sprevádzajúca karikaturu časopisu Judge z októbra 1889. Z obdobia, kedy elektrifikácia bežala v plnom prúde a neobišla ani divadelné budovy a v nich používané efektové zariadenia. V príspevku sa zameriame na elektrické zariadenia v divadelnej praxi, na prácu spoločnosti Huga Bähra, jedného z prvých dodávateľov osvetľovacej divadelnej techniky. Na pár príkladoch si ukážeme uplatnenie svetelných zariadení v praxi.

ROSTISLAV ŠVÁCHA

Historik a teoretik umění a architektury. Pracuje jako vědecký pracovník Ústavu dějin umění AV ČR, Oddělení umění 19. – 21. století. Věnuje se především dějinám architektury 17. – 21. století. V letech 1991–2019 vyučoval na katedře dějin umění olomoucké univerzity (docent 2000, profesor 2005, vedoucí katedry 2014–2017), v letech 1995–2015 přednášel dějiny moderní architektury na Akademii výtvarných umění v Praze, od roku 2019 vyučuje v Ústavu pro dějiny umění FF UK v Praze. V letech 1985–1995 řídil časopis Umění. Je nositelem Ceny Ministerstva kultury ČR, ceny České komory architektů, spolunositel ceny Magnesia Litera za publikace *Paneláci I–II*. Působí v občanských spolcích Klub Za starou Prahu a Za krásnou Olomouc a vstupuje často do většinou neúspěšných bojů za ochranu památek poválečné architektury.

Vinařské domy posledních dvaceti let

Před padesáti lety se v Kalifornii a poté i v Evropě zrodil nový stavební typ, pro který se užívá pojem vinařství nebo vinařský dům. Takové domy navrhnou vynikající architekti, výroba vína se v nich spojuje s degustací a s prožíváním krásy okolní krajiny, důležité je i napojení na turistický průmysl. S vinařským domem firmy Sonberk od Josefa Pleskota z roku 2007 pronikl tento typ i na jižní Moravu. Zároveň tu vznikají další hodnotné stavby různě napojené na vinařskou tradici. Některé z nich se dobře umísťují v soutěži o nejlepší novostavby v historickém prostředí, kterou od roku 2002 pořádá Klub Za starou Prahu.

VĚRA VELEMANOVÁ

Divadelní historička. Pracuje v Kabinetu pro studium českého divadla IDU. Věnuje se zejména dějinám české scénografie a dějinám ruské divadelní emigrace v Československu mezi dvěma válkami. Podílí se autorsky a redakčně na projektu *Česká divadelní encyklopedie*.

Jazzman a tanečnice: polozapomenutá historie

V tomto roce uplynulo 100 let od narození mikulovského rodáka, jazzmana a muzikologa a příležitostného herce Karla Krautgartnera, jehož podivuhodný život skončil poměrně záhy, v emigraci. Jeho ženou byla tanečnice Elen Tanasco, která účinkovala v řadě českých divadel a na svých fotografiích ji zachytil další tvůrce, spjatý – díky své manželce – s Mikulovem:

Václav Chochola. Příspěvek připomene tyto souvislosti zejména s ohledem na divadelní průsečíky, v nichž se tyto osobnosti pohybovaly.

BERENIKA ZEMANOVÁ

Divadelní historička. Vystudovala historii, kulturologii a divadelní vědu. Působí v Kabinetu pro studium českého divadla IDU, kde se věnuje oblasti dějin kultury 19. století, zvláště dějinám divadla, divadelní každodennosti a dějinám šlechty. Je garantkou sekce německá činohra 19. století v projektu *Česká divadelní encyklopedie*.

„Obšourníci, všude ksindl!“ Aneb jak ředitel Stavovského divadla Franz Thomé urazil dívčí čest herečky Thusneldy Remosani

Thomé použil výše jmenovaných invektiv během zkoušky hry *Don Juan d'Austria* v listopadu 1860. Remosani se cítila být uražena na cti a celou záležitost nahlásila na policii. I když případ nakonec dospěl k soudu, dotčenou herečku mezitím ředitel propustil.

O aféře z prostředí pražského divadla, jež se udála na přelomu let 1860 a 1861, máme dostatek informací z úředních dokumentů i dobového tisku. Jak ji ale máme interpretovat? Co to znamenalo, když se ve druhé polovině 19. století někdo cítil uražen na cti? Jak byly takové přestupky vnímány v „bezectném“ divadelním prostředí? Bylo obvyklé, aby herečka veřejně vstoupila do sporu se svým zaměstnavatelem a jak to následně ovlivnilo její kariéru?

ELŻBIETA ZIMNA

Divadelní historička a překladatelka z češtiny. V Polské akademii věd se zabývala dějinami českého a polského divadla v 19. a 20. století, svou disertační práci věnovala divadelní tvorbě Václava Havla. Vede knihovnu varšavského Divadelního ústavu.

Jak to soudruzi (ne)mysleli aneb „ilegální“ vznik divadel malých forem

Intencí komunistů v Československu po druhé světové válce bylo znárodnit veškerý divadelní život, zabránit existenci nezávislých skupin, kontrolovat všechna představení a každou jejich myšlenku, vnutit souborům nový repertoár a přesměrovat myšlení o divadelním umění na východ. Přáli si komplexně odříznout české divadlo od Západu a udělat z něj napodobeninu ruského divadla. Komunistická strana usilovala zakázat existenci takových skupin, jako byla divadla malých forem. A přesto vznikala, hrála dlouhá léta a měla úspěch, kterého nikdy nedosáhlo kamenné divadlo. Chtěla bych se zamyslet nad tím, jak to bylo možné? Proč se to povedlo? A jestli onen mýtický „lid“ disponuje nějakou mocí?